

С.Ж. Пралиева 

э.ғ.к., қауым. профессор
Тұран Университеті
Алматы, Қазақстан
s.praliyeva@turana.edu.kz

С.К.Барышева

э.ғ.к., профессор
«Қаржы және есеп» Жоғарғы мектебі,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Тұран Университеті,
Қазақстан Республикасы
s.barysheva@turana.edu.kz

А.Б.Аманғожаева

магистр, сениор-лектор
«Қаржы және есеп» Жоғарғы мектебі,
Алматы қ., Қазақстан Республикасы
Тұран Университеті,
Қазақстан Республикасы
a.amangozhayeva@turana.edu.kz

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ КОРПОРАТИВТІК ТАБЫС САЛЫҒЫННЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа: Мақаланың өзектілігі бүгінгі таңда түбегейлі маңызды проблемалардың бірі қаржы жүйесін нығайту және Қазақстанның ұлттық экономикасының тұрақты әлеуметтік-экономикалық даму траекториясына шығуын қамтамасыз ету болып табылады.

Қазіргі экономикалық саясаттың басым мәселелері Қазақстандағы салық салудың тиімді жүйесін қалыптастыру болып табылады. Салықтық жоспарлаудың ҚР Салық кодексіне сәйкес салықтар мен төлемдерді оңтайландыруға ықпал ететіндігімен анықталады. Салық міндеттемелерін жаңғырту – бұл Қазақстан Республикасының Салық кодексіне сәйкес жеңілдіктер мен ережелерді қолда на отырып, салықтар мен төлемдерді азайтуға бағытталған кәсіпкерлік субъектілерінің шаралары. Салықтық жоспарлау кірісті арттыру және салықтық міндеттемелерді азайту сияқты мәселелерді шешуге бағытталған. Салық құрылымдары үшін есептік құжаттар мен салық есептілігін ашып, кәсіпорындар салықтар мен төлем дерді оңтайландыруға бағытталған.

Ол үшін кәсіпкерлік субъектілері салықтық жоспарлауды қолданады, онда салық заңнамасына сәйкес жеңілдіктерді пайдалану негізінде салықтық жеңілдіктер қарастырылған.

Жалпы, жаңғырту дегеніміз – жалпы жағдайды жақсартуға бағытталған кез келген ісәрекет. Салық бөлігінде оңтайландыру салық көрсеткіштерінің үйлесуі және олардың негізінде салық міндеттемелері мен кәсіпорындардың қар жылық жағдайын есептеуді жақсартуды көздейді.

Салықтар мен төлемдерді, сондайақ салықтық жоспарлауды оңтайландыру құралдарының бірі салықтық есеп саясатын жасау болып табылады.

Салық саясаты компанияның барлық салық ерекшеліктерін ашады, сонымен бірге салық құжаттарын ашуды қарастырады.

Мақалада, сонымен қатар салықтық жоспарлаудың түрлері – стратегиялық және тактикалық сипаттамалары көрсетілген. Ұзақ мерзімді салықтар мен төлемдерді жаңғырту үшін салықтық стратегиялық жоспарлау жасалуда. Салықтар мен төлемдердің нақты түрлері бойынша

ағымдағы есеп беру уақытының жоспарын жасау тактикалық салықтық жоспарлаудың шаралар жиынтығын білдіреді.

Салықтық жоспарлаудың негізгі мақсаты – салық міндеттемелерін жақсарту және кәсіпорындардың тиімділігін арттыру екені атап өтілді.

Тірек сөздер: салықтық жоспарлау, өзгеріс енгізу, жаңғырту, оңтайландыру, корпоративті табыс салығы, салық ауыртпалығы, салық есебі, есеп саясаты, қызметтің тиімділігі.

Кіріспе. Корпоративті табыс салығы фискалдық жүйенің маңызды бөлігі болып табылады. Төлем жүргізетін кәсіпорындар үшін бұл салық төлемдерінің ең үлкен үлесін алатын шығын түрі, ал төлемді жинайтын бюджет үшін бұл кірістің маңызды бөлігі болып табылады. Көріп отырғанымыздай мүдделер қақтығысы орын алып отыр, себебі кәсіпорындар бұл төлемді азайтуды, ал салық органдары көбейтуді қалайды.

Осы мәселенің компромиссті шешуі болып корпоративтік табыс салығын оңтайландыру механизмі болып табылады. Ол дегеніміз, заңды тұлғалар заңнамада бекітілген принциптер мен ережелерді бұзбайтын тәсілдер мен амалдарды қолданып, осы салықтың төлем мөлшерлемесін азайтуына болады. Оңтайландыру барысында кәсіпорынның салықтық жоспарлау жүйесінің рөлі өте маңызды болып табылады [1].

Қазіргі заманғы кәсіпорындардың қызметінде салықтық жоспарлаудың рөлі барған сайын арта түсуде. Салықтық жоспарлау кәсіпорынның салық ауыртпалығын төмендетуіне бағыт талады, әсіресе корпоративтік табыс салығын оңтайландыруда белсенді қолданылады.

Салық ауыртпалығын төмендету арқылы компания өзінің шығын

баптарын азайтып, ұзақ мерзімді уақытта бәсекеге қабілеттілігі мен табыс көлемін жоғарлатады.

Салықтық жоспарлауды қолдану кәсіпорынды тіркеген кезден басталады, себебі кәсіпорынның ұйымдық құқықтық нысаны, оның құрылымы мен орналасуы болашақта салықты оңтайландыру және кәсіпорынның салық ауыртпалығын төмендету процесінде маңызды рөл атқара алады.

Корпоративті табыс салығының мөлшері зерттелетін салық кезеңіндегі барлық түзетулер мен шегерімдерді ескере отырып, жылдық жиынтық табыс болып табылатын салық салынатын кірісті есептегеннен кейін анықталады. Салық салынатын кірісті есептеу кезінде кіріс пен шегерімдер танудың әртүрлі шарттары мен талаптарын ескеру қажет.

Зерттеу шарттары мен әдістері. Салықтық жоспарлаудың тиімді жүйесін қалыптастыру қажеттілігі кәсіпорынның жалпы салық ауыртпалығына байланысты. Егер салықтық төлемдер белгілі бір көрсеткішті өтетін болса, салықтық жоспарлау ұйымдастыру кәсіпорын мен басқарушы персоналдың бірінші қадамы міндетіне айналып, осы бағыттағы жұмысты міндетті түрде бастауы керек. Әрі қарай, егер салық жоспарлаудың тиімді жүйесі болған

жағдайда кәсіпорын алатын артықшылықтарды қарастырамыз:

- қаржылық мәселелерді жедел анықтау және оны тиімді жою;
- қолайлы жағдайлардан пайда табуға уақыт беретін, өзгеріп отыратын ортаны тез талдау мүмкіндігі;
- сыртқы жағымсыз жағдайларда салықтық жоспарлау кәсіпорынды тиімді дайындауға мүмкіндік береді;
- кәсіпорынның тез өсуі үшін қолда бар ресурстарды тиімді пайдалану және тарату;
- компанияның қаржылық тұрақтылығы мен маңыздылығын арттыру.

Зерттеу нәтижелері. Бұл процесс салық және бухгалтерлік есеп регламенттерінің айырмашылықтарымен қиындатылған, оларды синхрондау үшін салық тіркелімдері мен қолданыстағы заңнамаларға қосымша талдау жүргізу қажет.

Салық пен бухгалтерия арасындағы кірісті анықтаудағы осындай қиындықтарды ескере отырып, шығындар мен кірістердің баптарын неғұрлым дұрыс анықтау үшін салық есебін жеке есеп жүйесі ретінде бөліп көрсету қажет [2].

Әрине, мұндай бөлек есеп жүргізу қосымша ресурстарды пайдалануды қажет етеді, бірақ сонымен бірге бұл тиімділікті арттырады және компанияның салық міндеттемелерін есептеу кезінде қателіктерге жол бермеуге мүмкіндік береді. Салық салынатын пайданың бухгалтерлік пайданың айырмашылығы бар, өйткені олардың әрқайсысы жеке ережелер мен ережелер негізінде анықталады.

Бухгалтерлік пайданы анықтау үшін ХҚЕС стандарттары пайдаланылады, ал корпоративті табыс салығын есепке алу осы стандарттарының 12 «Табыс салығы» стандарты негізінде жүзеге асырылады [3].

Өз кезегінде, салықтық пайда есептелген Салық кодексінің талабы негізінде жүргізіледі. Салықтық жоспарлау әр компания үшін жекедара құрастырылады, бірақ жалпыға бірдей қабылданған әдістер мен тәсілдерге негізделеді.

Зерттеу нәтижелерін талқылау. Талқыланып отырған мәселеге қатысты ғылыми және қаржылық ақпаратты талдау нәтижесінде, салық салу мәселелерімен айналысатын зерттеушілер мен академиктер салық жоспарлау тұжырымдамасында әлі күнге дейін бір пікірге келе бермейтіндігіне көзіміз жетті.

Олар салық ауыртпалығы, салық минимизациясы және оңтайландыру, салық әкімшілігі мен жоспарлау және т.б. түсініктерді біріктіреді. Кәсіпорынның салық саясаты дегеніміз компания салық есебі саласында жүргізетін шаралардың жүйесі, яғни кәсіпорынның салық міндеттемелерін есептеу мен төлеу, сондайақ кәсіпорынның мемлекеттік органдармен қарымқатынасты жүргізуі.

Кәсіпорын деңгейінде салық саясатының міндеттері:

- айыппұлдарды болдырмау мақсатында барлық салық міндеттемелерін уақытында тізімдеу;
- салық операцияларын оңтайландыру;

- қысқа мерзімді мақсаттарға жету үшін компания қаражатын салық төлемдерінен босату;

- кәсіпорынның адал емес салық төлеушілер қатарына кіруіне жол бермеу [4].

Өз кезегінде салық саясатын уақыт өлшеміне сәйкес жіктеуге болады:

- экономикалық қызмет барысында туындайтын қысқа мерзімді мәселелердің шешімі болып табылатын салық тактикасы;

- салықтық жоспарлау бойынша қойылған ұзақ мерзімді мақсаттарға жету үшін ұзақ мерзімді шараларды әзірлеу процесі болып табылатын салық стратегиясы.

Жалпы алғанда, салық жоспарлау қадамы мен стратегиясы компанияға ақша үнемдеуге және келесі мәселелерді шешуге көмектеседі:

- жалпы салықтық шегерімдерді оңтайландыру;

- салық төлемдерінің ойластырылған күнтізбесін құру;

- салық рентабельділігі бойынша жобаларды бағалау жүйесін қалыптастыру;

- компанияның қаржылық көрсеткіштерін объективті есептеу жүйесін енгізу.

Жеке тұлғаларға салық салу мәселелерінің күрделілігі мен жан-жақтылығы зерттелетін экономикалық процестің жай-күйін, құрылымы мен динамикасын талдаудың заманауи әдістерін қолданудың маңыздылығын анықтайды.

Оларды қолдану мемлекеттің салық саясатын түзету жөнінде уақтылы және жедел шешім қабылдауға және салық жүйесін,

салық және құқық қорғау органдарының қызметін жетілдіру жөнінде шаралар әзірлеуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Табыс салығы мен әлеуметтік аударымдарды пайдалана отырып, мемлекет өзінің негізгі әлеуметтік-экономикалық мақсаттарын жүзеге асыруға ұмтылады:

- тұрақты экономикалық өсу;

- еңбекке қабілетті халықты толық жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету;

- халықтың табысының белгілі бір ең төменгі деңгейін қамтамасыз ету;

- азаматтарды әлеуметтік қорғау жүйесін құру;

- байлық табысын қайта бөлу [5].

Жеке табыс салығын есептеу мемлекеттің бюджет жүйесінің кіріс бөлігін қалыптастырудың маңызды арналарының бірі бола отырып, елдің экономикалық белсенді тұрғындарының барлық топтарының мүдделерін қозғайды.

Қазіргі уақытта жеке табыс салығының қандай мөлшерлемесі тиімдірек және әділ — жалпақ немесе прогрессивті деген мәселені экономистер, саясаткерлер, әлеуметтанушылар белсенді түрде талқылауда.

Бұл мәселе тек дамушы елдерде ғана емес, Канада, АҚШ сияқты дамыған елдерде де өзекті. Жалпақ салық шкаласы әрқашан бірінші кезекте кедейлерге қарағанда байларға пайдалы.

Американдық ғалымдар прогрессивті салық салу шкаласын қолдайды: адам неғұрлым бай болса және оның кірісі неғұрлым жоғары

болса, салықтар соғұрлым жоғары болады.

Ресейлік ғалымдар Ресейдегі жеке тұлғалардың кірістеріне салық салу жүйесінде салық төлеушінің салық төлеу қабілеті қаншалықты экономикалық негізделген және ескерілген деген мәселені зерттей отырып, бірыңғай салық ставкасын қолдану салықтық ынталандыру сипатының бұрмалануына әкеледі деген қорытындыға келді.

Бұл әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан қоғамдағы кірістерді қайта бөлудің неғұрлым қолайлы жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік беретін жеке салық салудың прогрессивті қадамдары қарастырылды.

Қазақстанның салық салу тарихындағы жеке табыс салығын алу саласындағы салық саясатының үрдістерін білу оны сауатты қалыптастыруға және келешекте іске асыруға мүмкіндік береді. Қазақстанда қалыптасып келе жатқан салық салу жүйесін өзгерту және үнемі жетілдіру үрдісі аясында шетелдік тәжірибені зерделеу ерекше өзектілікке ие.

Жеке табыс салығын есептеу және төлеу тетігін қолдану бойынша әртүрлі мемлекеттердің шетелдік тәжірибесін қарастыра отырып, дамыған елдердің тәжірибесіне назар аударған жөн.

Экономикасы дамыған елдерде барлық салықтар, атап айтқанда жеке табыс салығы елдің экономикалық және әлеуметтік саясатын мемлекеттік реттеудің ең тиімді құралы ретінде қолданылады.

Мысалы, дамыған елдердің тәжірибесі көрсеткендей, басқа

салықтардан айырмашылығы, жеке табыс салығы үшін салық салу субъектісін белгілі бір таңдау мүмкін:

- табысы бар әрбір жеке тұлға;
- ерлі-зайыптылар (бірлескен салық салу);
- ерлі-зайыптылар (бөлек салық салу);
- бірлесіп тұратын және ортақ үй шаруашылығын жүргізетін адамдар тобы, "күрделі отбасы" немесе "үй шаруашылығының табысы".

- Сонымен, Австрия, Ұлыбритания, Дания, Италия сияқты ЕО елдерінде жеке тұлға салық салу субъектісі бола алады, ал АҚШ, Германия, Испания, Норвегияда ерлі-зайыптылар бірлескен және бөлек салық салуды таңдауға құқылы [6].

Қазақстанда және ТМД елдерінде мұндай тәжірибе қолданылмайды, бірақ отбасылық салық салуды енгізу әлеуметтік жағынан да, экономикалық жағынан да салық жүйесін дамыта алады.

АҚШ-та ставкасын жеке сәйкестендіру нөмірі субъектісіне байланысты салық салу 4 топқа бөлінеді: отбасылық салық салу, отбасылық бөлек салық салу, және жеке адам мен мемлекет, үй шаруашылығы.

Бұл топтарға бөліну қолдануға мүмкіндік береді жеңілдетілген мөлшерлемелер, дәлірек айтқанда, тиімді мөлшерлеме, мысалы, жанұялық жұп. Қазақстанда жеке табыс салығы алу табыс есептеу кезінде салықтар алынатын төлем көзінен жүргізіледі. Өзін-өзі айыптау кезде, салық төлеуші өзі декларация толтырады және төлейді, ол да бар, бірақ әзірге тек мемлекеттік

органдардың қызметкерлеріне арналған.

Қазақстан заңнамасында жеке тұлғалардың табыстарына салынатын салықты есептеу кезінде, аз да болса, шегерімдер мен жеңілдіктер жүйесін құрудың теориясы мен әлемдік тәжірибесін үйретті.

Қазақстанда шегерім шамасы салық төлеуші үшін айтарлықтай реттеуші мәнге ие емес, балалары бар және балалары жоқ отбасылар үшін тұтынуды тиісті саралауды қамтамасыз етпейді. Жеке табыс салығы корпоративтік табыс салығы мен қосылған құн салығымен қатар мемлекеттік бюджетті қалыптастырудың негізгі көздерінің бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасының Бюджет кодексіне сәйкес ЖТС жергілікті бюджеттерге (облыстық бюджет, Республикалық маңызы бар қаланың, астананың бюджеттері, ауданның, облыстық маңызы бар қаланың бюджеті) салық түсімдеріне жатады.

ҚР жергілікті бюджеттеріне жеке тұлғалардың табыстарына салынатын салық түсімдерін талдау оның үлесі мұнда одан да маңызды екенін көрсетеді.

Соңғы жылдары ЖТС бойынша салық базасының айтарлықтай өсуі оның өңірлердің бюджет жүйесіндегі ролін айтарлықтай арттырды [7]

Жеке табыс салығы оның өнімділігі тұрғысынан ең перспективалы болып табылады: бәрі тең болған жағдайда, бұл салықты салық органдары басқа салықтарға қарағанда оңай бақылайды, сонымен

қатар жосықсыз салық төлеушілерге оны төлеуден жалтару қиынырақ.

Қазақстан өңірлерінің жергілікті бюджетіне ЖТС-тен салық төлемдерінің түсімдерін жоспарлау кезінде жеке тұлғалардың табыстарына және оның нақты түсуіне тікелей салық жинауға әсер ететін факторларды ескеру қажет.

ЖТС-дан Қазақстанның бюджет жүйесіне түсуіне әсер ететін түрлі факторлардың әсерін зерттеу мәселелері отандық ғылыми және экономикалық әдебиеттерде тиісті жарияланбаған.

ҚР бюджет жүйесіне жеке тұлғалардың табыстарына салынатын салықтың түсу динамикасына оң және теріс әсер етуі мүмкін.

Қазақстанда жеке салық салу мәселесіндегі күрделі мәселелердің бірі табыс шегерімдерін тәжірибеде жеткіліксіз пайдалану болып табылады.

Қазақстан Республикасының Салық кодексіне сәйкес жеке табыс салығын есептеу кезінде мынадай салық шегерімдері көзделген:

1) республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және кіріс есептелетін тиісті айға кіріс есептелген күні қолданыста болатын ең төменгі жалақы мөлшеріндегі сома. Бір жылдағы салық шегерімінің жалпы сомасы республикалық бюджет туралы заңда белгіленген және ағымдағы жылдың әрбір айының басында қолданыста болатын ең төменгі жалақы мөлшерінің жалпы сомасынан аспауға тиіс;

Қазақстан Республикасының бюджет жүйесіне ЖТС түсуіне әсер ететін негізгі факторлар:

- міндетті зейнетақы жарналарының сомасы ҚР зейнетақымен қамсыздандыру туралы заңнамасында белгіленген мөлшерде;

- өз пайдасына енгізілетін ерікті зейнетақы жарналарының сомасы;

- жинақтаушы сақтандыру шарттары бойынша жеке тұлғаның өз пайдасына енгізетін сақтандыру сыйлықақыларының сомасы.

Жеке тұлғалардың табыстарын көрсетудің ашықтығы үшін ҚР Үкіметі Қазақстан Республикасы азаматтарының табыстары мен мүлкін жалпыға бірдей декларациялауды жатқызуға болатын бірқатар іс-шараларды әзірледі [8].

Жеке табыстарды жалпыға бірдей декларациялауды енгізу:

- көлеңкелі экономикамен күресудің қуатты құралдарының бірі;

- салық салынатын базаны автоматты түрде кеңейтеді, яғни жеке салық төлеушіге жүктемені азайтуға мүмкіндік береді;

- қоғамда салауатты салық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді;

- шегерімдер мен жеңілдіктер жүйесін пайдалануға мүмкіндік береді;

- әрбір жеке тұлғаға бюджетке табыс салығын төлеуге саналы түрде жақындауға мүмкіндік береді.

2023 жылдан іске асырылған бұл жүйеде жалпыға бірдей декларациялауды енгізу мүмкіндік береді.

Салық төлеушілер айналады талап етуге компаниялардың қызмет көрсететін денсаулық сақтау, білім беру және т. б. құжаттық ресімдеу.

Бұл экономикалық агенттер (жеке меншік мектептер, ауруханалар,

курстар және т. б.) көрсетіп, өз табысын жүргізу, олардың кассалық аппараттар арқылы.

Жалпыға бірдей декларациялауды енгізу көлеңкелі экономикаға қарсы іс-қимыл жасайды, мемлекеттік органдардағы сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендетеді, бюджетке жеке табыс салығын түсу үшін салық базасын кеңейтеді, түрлі қылмыстық түсімдер мен құқық бұзушылықтарды тергеудің тиімділігін, сондай-ақ ел салық төлеушілерінің салық мәдениетін арттырады деп болжанады.

Қазақстан Республикасында жеке табыс салығы саласында әлі де шешуді талап ететін бірқатар мәселелер бар деп айтуға болады:

- ЖТС төлеу кезінде тиімді және тәжірибеде жұмыс істейтін шегерімдер (жеңілдіктер) жүйесін құру;

- салық мәдениетін арттыру (халықтың кірістерді жасыруға бейімділігін төмендету мақсатында);

- жалпыға бірдей декларациялауға кезең-кезеңмен көшу (жеке тұлғаның салық кодексіне сәйкес салық жеңілдіктеріне құқығын іске асыру үшін) [9].

Жаһандану жағдайында жеке тұлғалардың табыстарына салық салуды жетілдіру үшін:

- жаңа стандартты емес салық шегерімдерін ұлғайту және енгізу, сондай-ақ салық жеңілдіктерін арттыру.

Әлеуметтік салық шегерімдерін ұлғайту, мысалы, білім беру шығындарына шегерімдерді белгілеу, адами капиталға инвестициялардың тартымдылығын анықтайды және көлденең әділеттілік принциптерін жүзеге асыру медициналық

шығындарға шегерімдерді ұсынуды негіздейді;

- ҚҚС және акциздер сияқты жанама салықтарды азайту арқылы халыққа салық ауыртпалығын азайту. ҚҚС мөлшерлемесін төмендету есебінен салық төлеушілерде ақшалай қаражат толтырылады, сондай-ақ бұл салық жүктемесін төмендетуге мүмкіндік береді.

Осы жаңашылдықтың енгізілуімен мемлекет бюджетте кемшіліктерге ие болуы мүмкін, бірақ олар негізінен барлық кірістерін арзан өнімді тұтынуға жұмсайтын халықтың тұтынуының өсуі арқылы өтелуі мүмкін;

- отбасындағы балалар санының барлық ерекшеліктерін, олардың жасын ескере отырып, салықты неғұрлым ұтымды және әділ ұстауға мүмкіндік беретін отбасылық салық салуды енгізу, барлық шығындарды шегеруге қабылдау, жеңілдіктер алу мақсатында шығыстарды есепке алу үшін отбасының барлық мүшелерін тарту арқылы салық мәдениетін арттыруға ықпал етеді.

Қазіргі уақытта ел алдында одан әрі стратегиялық дамудың маңызды міндеттерінің бірі — осындай салық режимін құру тұр, ол өз кезегінде мемлекеттік шығыстарды қаржыландыру үшін жеткілікті салықтарды жинауға, экономикалық өсудің қолайлы жағдайларын қамтамасыз етуге, сондай-ақ халыққа салық ауыртпалығын азайтуға кепілдік береді.

Корпоративтік табыс салығын оңтайландыру процессін ұйымдастыру салықтық жоспардың негізгі үш кезеңінде жасалынады.

Салықтық жоспарлау процессінің құрылымдық және

ұйымдастырушылық қалыптасуы жүргізіледі. Осы қадамның тиімділігін арттыру үшін кәсіпорынға сыртқы көзқарасы бар немесе осы мәселеде біліктілігі жоғары мамандар тартылуы мүмкін. Ұйымдастыру кезеңінің маңызды элементі болып кәсіпорынның кадрлық құрамын қалыптастыру болып табылады.

Бұл, ең алдымен, салықтық жоспарлау процесіне тікелей қатысатын персонал, дәлірек айтсақ, әдістерді әзірлеуге және оларды жүзеге асыруға қатысатын мамандар. Көбіне бұл кадрлар қаржы, бухгалтерлік есеп және кәсіпорынның заңды құрылымдық бөлімшелерінен алынады [10].

Осы мамандардың тиімді жұмысы үшін материалдық және интеллектуалды ресурстар қажет, яғни еңбек құралдарымен ақшалай инвестицияларды қоса.

Сонымен қатар, салықтық жоспарлау тиімді болуы үшін үздіксіз

ақпараттық қолдауды қамтамасыз ету маңызды. Ақпарат салықтық жоспарлауда шешім қабылдау үшін ең маңызды фактор болып табылады.

Ақпаратты тек ішкі ақпарат көздерінен ғана емес, сыртқы элементтен алған да маңызды, себебі ол жерден келетін кері байланыс кәсіпорынның салық жақсартудың тиімділігін арттыру үшін маңызды.

Сыртқы ақпарат көздері ретінде салық комитетінің ақпараты, заңнамалық базадағы өзгерістер, сыртқы мамандардың кеңестерін қарастыруға болады. Ішкі ақпарат әртүрлі ішкі бөлімдерден келеді.

Жаңа Салық кодексі 2025 жылдың шілдесіне дейін қабылданып, 2026 жылдың қаңтарынан бастап қолданысқа енгізіледі деп жоспарлануда

Әзірлеген Салық кодексін талқылау аяқталды. Алайда, құжат сарапшылар қауымдастығы арасында дау тудырды. Ал Мемлекет басшысы өз Жолдауында оны қабылдауды кейінге қалдыруды тапсырды. Оның айтуынша, құжат салық төлеушілерге деген сенім негізінде құрылуы керек.

Президент 2022 жылы елдегі салық жүйесін қайта іске қосуды тапсырды. Мемлекет басшысы бизнесті көлеңкеден шығару үшін ең қарапайым салықтық әкімшілендіру, арнайы режимдер, цифрландыру, сондай – ақ бөлшек салықты қолдануды кеңейту басымдыққа ие екенін атап өтті.

2023 жылы жаңа Кодекс дайындалуы керек еді, Құжаттың соңғы нұсқасы тек 2024 жылдың маусымында талқылауға ұсынылды және ол кәсіпкерлер сияқты көптеген сұрақтар туғызды.

Мемлекет басшысы-жеке табыс салығының сараланған ставкаларын белгілеу. Басқаша айтқанда, кәсіпкер неғұрлым көп ақша тапса, соғұрлым көп төлейді. Бұл жерде ставкалардың тым жоғары болмауы маңызды.

Үкімет қазірдің өзінде басшылықтың қабылдау мерзімі жаңа құжат. Болжам бойынша бұл шілде 2025 жылға, айта кетейік, 2017-ші Салық кодексі жаңарған 49 рет министрлікке ұлттық экономикаға беріледі, тағы бір жыл пысықтауға қайтаруға құқылы. [11].

2026 жылдан бастап қолданысқа енгізілетін ҚР жаңа СК арнайы режимдерде салық төлеушілер үшін елеулі өзгерістер жоспарланған. Арнайы салық режимі үшін 15 ақпанға дейін және 25 ақпанға дейін салық төленетін бір жылдық декларация енгізіледі.

Осылайша, 2026 жылдан бастап арнайы салық режимдері үшін Есептіліктің жартыжылдық ұсынысы жойылады.

Бүгінгі таңда арнайы режимдер бойынша салық есептілігі жылына екі рет ұсынылады. Енді оны жылына бір рет тапсыруды жоспарлады, яғни ол келесі жылдың басында тапсырылады және шартты түрде келесі жылдың 20 ақпанына дейін салық төленеді.

Осылайша, салық төлеушілер үшін, әсіресе шағын бизнес өкілдері үшін жеңілдікті кезең беріледі: олар жыл бойы жұмыс істейді, ақша табады, айналым қаражатына ақша салады, кірістерін көбейтеді және жылдың соңында есеп беріп, салық төлейді.

Демек, 2026 жылы Арнайы салық режимі үшін алғашқы декларация 15.02.2027 ж. дейін тапсырылады, ал салық 25.02.2027 ж.дейін төленуі тиіс.

Ал 2025 жылдың 2 жартыжылдығында 15.02.2026 жылға дейін есеп беру қажет болады. Сондай-ақ, Арнайы салық режимі үшін декларацияны толтыру үшін қажетті салық құпиясын ашуға салық төлеушінің келісімі бойынша салық есептілігін алдын ала толтыру көзделеді.

Қазақстанда жаңа Салық кодексі 2026 жылдан бастап іске қосылады. Қасым-Жомарт Тоқаев еліміздің салық жүйесіне тәртіп орнатуды, сондай-ақ мемлекеттік қолдау нүктелі болуы үшін мүмкіндігінше тезірек "әлеуметтік әмиянды" енгізуді талап еткен болатын. Үкімет әр отбасы үшін электронды әмиян келесі жылдың 1 қаңтарынан бастап жұмыс істейді деп уәде берді [12].

Салықтық жоспарлаудың қадамдары салықтық жоспарлау тобының басшысы ақпараттық базаны қалыптастыру бойынша жұмысты ұйымдастырып, келесі ақпаратты талдаудан өткізеді:

- кәсіпорынның салық міндеттемелерінің жиынтығы;
- салық салу объектілері, салық базасын анықтау тәртібі;
- жабдықтау, өндіріс және өткізу жүйелерінің ерекшеліктері;
- компанияның маңызды клиенттері туралы ақпарат;
- компанияның құрылымы мен орналасқан жері;
- компанияның даму жоспарлары.

Алғашқы екі позицияны іс жүзінде жүзеге асыру орындалады, яғни алдыңғы кезеңдерде құрастырылған әдістер мен шаралар енгізіледі. Бұл кезеңде келесі операциялар жүзеге асырылады:

- қадамдарды заң және бухгалтерлік қызметтермен келістіру;
- кәсіпорынның басқа құрылымдық бірліктерімен кеңесу;
- қабылданатын шешімдердің жобасын қалыптастыру;

- шешімді бекіту;
- құжаттарды дайындау;
- практикалық іске асыру;
- іске асыру қызметіне мониторинг жүргізу.

Қызмет түріне, меншік формасына және қолданылатын салық режиміне қарамастан барлық кәсіпорындар өздерінің салықтық жоспарлау жүйесін құруы керек.

Қорытынды. Қорыта келсек, кәсіпорында салықтық жоспарлау жүйесін құру кезінде ұйымдастырушылық кезең шешуші маңызға ие екеніне көзіміз жетті.

Қазіргі уақытта республикада ауқымды зерттеулер жүргізілуде, салық төлеушілердің іс-әрекеті, Қазақстан қоғамындағы салық мәдениеті факторларының маңыздылығы және азаматтардың жалпыға бірдей салық декларациялау жүйесін енгізуге дайындығын айқындайды. Сондықтан келесідей қортынды нәтижесін айқындауға болады:

- заңнамалық база және мемлекеттік аппарат Қазақстан жалпыға бірдей салық салуға толық дайын емес азаматтардың шығыстары мен кірістерін декларациялау;
- жеке тұлғаның республикалық бюджет кірістеріндегі табыс салығы төмен болып табылады.

Мұндай жүйені қалыптастыру кезінде салықтық жоспарлаудың негізгі принциптерін ұстану қажет, олардың қатарына келесі принциптер жатады.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы Салық Кодексі, 2017 жыл 25 желтоқсан No 121–VI (02.07.2020 ж. өзгерістер мен толықтырулармен): https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36148637.
- 2 Пугачев, А. А. Налоговое планирование : учебно-методическое пособие [Текст] / А.А. Пугачев. - Ярослав. гос. ун-т им. П. Г. Демидова. – Ярославль: ЯрГУ, 2020. – 96 с.
- 3 Кәсіпорындардағы салықтық жоспарлау, оның қажеттілігі мен перспективалары [Электронды ресурс]. - Кіру режимі: <https://stud.kz/referat/show/34286> Қаралған күні: 29.09.24.
- 4 Савицкая, Г.В. Методика комплексного анализа хозяйственной деятельности: учеб. пособие [Текст] / Г.В. Савицкая. – М: ИНФРАМ, 2017. – 608 с.
- 5 Ганбарова, У.М. Налоговое планирование и оптимизация налогообложения в организации в налоговом консультировании [Текст] У.М. Ганбарова // Бенефициар. – 2017. – № 17. – С. 31–34: <http://beneficiaridp.ru/wpcontent/uploads/v17.pdf>
6. Какие изменения могут ввести в новый Налоговый кодекс [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://24.kz/ru/news/social/item/668661> Дата обращения: 16.09.24.
7. Салықтық жоспарлау құралдары [Электронды ресурс] / Кіру режимі: <https://studfiles.net/preview/2098568/page:5/> Қаралған күні: 16.06.2019
8. Онлайн бухгалтерия [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://24.kz/ru/news/social/item/668661> Дата обращения: 16.09.24.
9. Майбурова, И.А. Налоговый менеджмент [Текст] / И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова. Продвинутый курс: учебник для магистрантов. – М: ЮНИТИДАНА, 2014. – 559 с.
10. Ішкі салық шарттарын талдау: 2020 жылға арналған бюджет, салық саясатының негізгі бағыттары және 2021 және 2022 жылдардың жоспарлы кезеңі [Электронды ресурс] / Кіру режимі: https://www.minfin.ru/common/upload/library/2019/10/main/Prilozheniya_k_ONBNiTTP_2020-2022. Қаралған күні: 10.03.2020
11. List of Countries by Personal Income Tax Rate // <https://tradingeconomics.com/country-list/personal-income-tax-rate>. 12.03.2020.
12. Жаңа Салық кодексінің жобасы [Электронды ресурс] / Кіру режимі: <https://www.pwc.com/kz/ru/pwc-news/ta-reports/tax-legal-alerts-fy19/238-july-2024.html> Қаралған күні: 16.09.24

Мақала редакцияға 2.10.24. түсті.

С. Ж. Пралиева*, С.К. Барышева, А.Б. Амангожаев

Университет Туран, Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ КОРПОРАТИВНОГО ПОДОХОДНОГО НАЛОГА В КАЗАХСТАНЕ

ннотация: Актуальность статьи на сегодняшний день одной из принципиально важных проблем является укрепление финансовой системы и обеспечение выхода национальной экономики Казахстана на траекторию устойчивого социально-экономического развития.

Но в современной экономической политики является формирование эффективной системы налогообложения. Влияние налогового планирования, оптимизации налогов и платежей определяется тем, что в соответствии с Налоговым кодексом РК. Модернизация налоговых обязательств – и это с учетом правил, существующих на льготы в соответствии с Налоговым кодексом Республики Казахстан, меры, направленные на снижение налогов

и платежей субъектов предпринимательства. Налогового планирования и минимизации налоговых обязательств, направленных на решение таких вопросов, как повышение дохода. Раскрывая отчетные документы и налоговую отчетность для налоговых структур, предприятия ориентированы на оптимизацию налогов и платежей.

Для этого субъектами предпринимательства применяется налоговое планирование, в котором предусмотрены налоговые льготы на основе использования льгот в соответствии с налоговым законодательством.

В общем, модернизация-это любая деятельность, направленная на улучшение общей ситуации. Оптимизация в налоговой части предполагает сочетание налоговых показателей и улучшение на их основе расчетов налоговых обязательств и снегопадов предприятий.

Одним из инструментов оптимизации налогов и платежей, а также налогового планирования является разработка налоговой учетной политики.

Налоговая политика раскрывает все налоговые особенности компании, а также предусматривает раскрытие налоговых документов.

В статье также представлены виды налогового планирования – стратегические и тактические характеристики. Разрабатывается налоговое стратегическое планирование для модернизации долгосрочных налогов и платежей. Составление плана текущего отчетного времени по конкретным видам налогов и платежей представляет собой совокупность мероприятий тактического налогового планирования.

Было отмечено, что основной целью налогового планирования является улучшение налоговых обязательств и повышение эффективности деятельности предприятий.

Ключевые слова: налоговое планирование, изменение, модернизация, оптимизация, корпоративный подоходный налог, налоговое бремя, налоговый учет, учетная политика, эффективность деятельности.

S. Zh.Pralieva, S.K. Barysheva, A.Amangozhayeva - Turan University, Almaty, Kazakhstan*

FEATURES OF CORPORATE INCOME TAX IN KAZAKHSTAN

Abstract. The relevance of the article is that today one of the fundamentally important problems is to strengthen the financial system and ensure the entry of the national economy of Kazakhstan into the trajectory of sustainable socio-economic development.

The priority issues of modern economic policy are the formation of an effective taxation system in Kazakhstan. It is determined by the fact that tax planning contributes to the optimization of taxes and payments in accordance with the tax code of the Republic of Kazakhstan. Modernization of tax obligations is measures of business entities aimed at reducing taxes and payments, taking into account benefits and provisions in accordance with the tax code of the Republic of Kazakhstan. Tax planning is aimed at solving problems such as increasing income and reducing tax liabilities. It is aimed at optimizing taxes and payments by enterprises, opening accounting documents and tax reports for tax structures.

To do this, business entities use tax planning, which provides for tax incentives based on the use of benefits in accordance with tax legislation.

In general, modernization is any activity aimed at improving the overall situation. In the tax part, optimization involves a combination of tax indicators and, on their basis, improving the calculation of tax liabilities and snow-year conditions of enterprises.

One of the tools for optimizing taxes and payments, as well as tax planning, is the development of a tax accounting policy.

The tax policy discloses all the tax features of the company, and also provides for the disclosure of tax documents.

The article also outlines the types of tax planning – strategic and tactical characteristics. Strategic tax planning is being developed to modernize long-term taxes and payments. The development of a plan of the current reporting time for specific types of taxes and payments implies a set of measures of tactical tax planning.

It was noted that the main goal of tax planning is to improve tax liabilities and increase the efficiency of enterprises.

Key words: tax planning, making changes, modernization, optimization, corporate income tax, tax burden, tax accounting, accounting policy, efficiency of activities.

References

1. Salyқ zhәne byudzhetke tәlenetin baska da mindetti tәlemder turaly Salyқ Kodeksi [Tax code on taxes and other mandatory payments to the budget] December 25, 2017 No. 121-VI (as amended and supplemented on 02.07.2020): https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=36148637.
2. Pugachev, A. A. Nalogovoe planirovanie : uchebno-metodicheskoe posobie [Tax planning: an educational and methodological manual] [Text] / A.A. Pugachev. - Yaroslavl State University named after P. G. Demidov. – Yaroslavl: YarGU, 2020. – 96 p.
3. Kәsiporyndardary salyқтық zhosparlau, onyң қazhettiligi men perspektivalary [Tax planning at enterprises, its need and prospects] [electronic resource]. - Access mode: <https://stud.kz/referat/show/34286> review date: 29.09.24.
4. Savitskaya, G.V. Metodika kompleksnogo analiza hozyajstvennoj deyatel'nosti: ucheb. Posobie [Methodology of complex analysis of economic activity: textbook. the manual] [Text] / G.V. Savitskaya. – Moscow: INFRAM, 2017. – 608 p.
5. Ganbarova, U.M. Nalogovoe planirovanie i optimizaciya nalogooblozheniya v organizacii v nalogovom konsul'tirovanii [Tax planning and optimization of taxation in an organization in tax consulting] [Text] U.M. Ganbarova // Beneficiary. – 2017. – No. 17. – pp. 31-34: <http://beneficiary.dp.ru/wpcontent/uploads/v17.pdf>
6. Kakie izmeneniya mogut vvesti v novyj Nalogovyj kodeks [What changes can be introduced into the new Tax Code] [Electronic resource] / Access mode: <https://24.kz/ru/news/social/item/668661> Date of application: 09/16/24.
7. Instrumenty nalogovogo planirovaniya [Tax planning tools] [Electronic resource]. – Access mode: <https://studfiles.net/preview/2098568/page:5/> Date of application 06/16/2019
8. Onlajn buhgalteriya [Online accounting] [Electronic resource] / Access mode: <https://24.kz/ru/news/social/item/668661> Date of application: 09/16/24.

9. Maiburova, I.A. Nalogovyy menedzhment [Tax management] [Text] / I.A. Maiburova, Yu.B. Ivanova. Advanced course: textbook for undergraduates. – Moscow: UNITIDANA, 2014. – 559 p.
10. Ishki salyq sharttaryn taldaу: 2020 zhylyra arnalran byudzhet, salyq sayasatynың negizgi baryttary zhәne 2021 zhәne 2022 zhyldardyң zhosparly kezeңi [Analysis of internal tax conditions: budget for 2020, the main directions of Tax Policy and the planned period of 2021 and 2022] [electronic resource] / access mode: https://www.minfin.ru/common/upload/library/2019/10/main/Prilozheniya_k_ONBNiTTP_2020-2022. review date: 10.03.2020
11. List of Countries by Personal Income Tax Rate // <https://tradingeconomics.com/country-list/personal-income-tax-rate>. 12.03.2020.
12. ZHaңa Salyq kodeksiniң zhobasy [Draft new tax code] [electronic resource] / access mode: <https://www.pwc.com/kz/ru/pwc-news/ta-reports/tax-legal-alerts-fy19/238-july-2024.html> review date: 16.09.24

Мақалаға сілтеме: *Пралиева, С.Ж. Қазақстандағы корпоративтік табыс салығының ерекишеліктері [Мәтін] / С.Ж. Пралиева // Dulary University Хабаршысы – 2024. – №3. – Б. 207-214. <https://doi.org/10.55956/GGGY5122>*